

Principium, qui & loquitur vobis; non tanquam diceret, Principium sum, sed tanquam diceret, Principium me credite: quod in sermone Græco evidenter apparet, ubi principium fecmenini generis est. Principium ergo me credite, ne moriamini in peccatis vestris: principium enim mutari non potest, in se manet, & innovat omnia. (a) Absurdum est autem ut Filium dicamus principium, & Patrem principium non dicamus; non tamen duo principia, sicut nec duos Deos: Spiritus autem Sanctus Patris, & Filii est Spiritus, nec Pater est, nec Filius. Pater tamen, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt unus Deus, unum lumen, unum principium. *Addit autem, Qui & loquitur vobis:* quia humilis propter vos factus ad ista verba descendit. Ergo credite me esse principium: quia ut hoc credatis non solum sum principium, sed & loquor vobis. Nam si principium sicuti est, ita manere apud Patrem, ut non acciperet formam servi, quomodo ei crederent, cum infirma corda intelligibile verbum sine voce sensibili audire non possent? *Beda.* Sane in quibusdam exemplaribus invenitur, *Qui & loquitur vobis;* sed congruentibus esse (1) probatur, si quia legatur, ut iste sit sensus: Principium me esse credite, quia propter vos ad hæc verba descendit. *Chrysostr. (hom. 52.)* Vel aliter. Consideranda est amentia Judæorum, qui post tempus tantum, & signa, & doctrinam interrogant, *Tu quis es? Quid igitur Christus? A principio loquitur vobis;* quasi dicat: Sermones meos indigni estis audire, non solum ut dicam vobis, quis ego sum: vos enim omnia tentantes loquimini; & hæc omnia possem arguere, & vos punire: unde sequitur: *Multa habeo de vobis loqui, & judicare.* *Augustinus (tract. 39.)* Supra dixit, *Ego non judico quemquam;* sed aliud est *Non judico,* & aliud *Habeo judicare.* *Non judico,* dixit, ad præsens. Quod autem dicit, *Multa habeo de vobis loqui, & judicare,* iudicium futurum dicit. Ideo autem verus in iudicio ero, quia Filius veracis veritas sum: unde sequitur: *Sed qui misit me, verax est.* Verax est Pater, non participando, sed generando veritatem. Numquid enim dicturi sumus, Plus veritas quam verax? Si hoc dixerimus, Filium incipientes dicere Patre majorem. *Chrysostr. (hom. eadem.)* Dicit autem hoc, ut non aestiment quoniam tot audiens ex imbecillitate non punit; aut quia eorum cogitationes, & contumelias non novit. *Theophylactus.* Vel quia dixerat, *Multa habeo de vobis loqui, & judicare,* iudicium futuro sæculo reservans, subiungit:

(1) *Al.* probatur quod legatur. (2) *Al.* verax est Pater. Convenienter, &c. (3) *Al.* intellexerunt. *Nicolaï* ponit intelligere possent.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Et iterum tract. 39.

Sed qui me misit, verax est; quasi dicat: Etsi vos infideles estis, Pater meus verax est, qui diem stabilivit in quo vobis retributio fiet. *Chrysostr. (hom. ead.)* Vel aliter. Si in hoc me misit Pater, non ut iudicem mundum, sed ut salvem mundum (2) verax autem est Pater; convenienter nullum ego nunc iudico; sed hæc loquor quæ sunt ad salutem, non quæ ad iudicium: unde sequitur: *Et ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.* *Alcuinus.* Audisse autem à Patre idem est & esse à Patre: quia ab illo habet audientiam à quo habet essentiam. *Augustinus (tract. 39.)* Dat gloriam Patri æqualis Filius, tanquam dicat: Do gloriam ei cuius sum Filius: quomodo tu superbus es adversus eum cuius es servus? *Alcuinus.* Cum autem audissent, *Verax est qui misit me,* non intellexerunt de quo diceret: unde subditur: *Et non cognoverunt quia Patrem ejus dicebat Deum.* Nondum enim oculos cordis apertos habebant, quibus Patris, & Filii æquitate (3) intellexerunt.

(g) *Augustinus (tract. 40.)* Cum dixisset Dominus, *Verax est qui misit me,* non intellexerunt Judæi quod de Patre illis diceret. Videbat autem ibi aliquos quos ipse noverat post passionem suam esse credituros; & ideo sequitur: *Dixit ergo eis Jesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum.* Recolite: *Ilud Exod. 3., Ego sum qui sum;* & cognoscetis quid sit dictum. *Ego sum.* Differo cognitionem vestram, ut impleam passionem meam. Ordine vestro cognoscetis qui sum, cum scilicet exaltaveritis Filium hominis. Exaltationem autem crucis dicit, quia & ibi exaltatus est quando pendit in ligno. Hoc oportebat impleri per manus eorum qui postea fuerant credituri, quibus dicit hoc: Quare, nisi ut nemo in quocumque scelere, & male sibi conscius desperaret, quando videat eis donari homicidium qui occiderant Christum? *Chrysostr. (hom. 52.)* Vel aliter continua. Quia multa signa faciens, & docens eos non converterat; de cruce de reliquo loquitur, dicens: *Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum;* quasi dicat: Vos æstimatis quod tunc maxime à me separati eritis quando me occideritis; ego autem dico quoniam tunc maxime scietis & gratia signorum, & resurrectionis, & captivitatis vestræ, quoniam ego sum Christus Filius Dei, & quod non contrarius illi: propter quod subdit: *Et à me ipso nihil facio; sed sicut docuit me Pater, sic loquor:* per hoc enim indifferenter substantia manifestat, & quod nihil extra paternales in-

tellexerunt. *Nicolaï* ponit intelligere possent.

telligentias loquitur: si enim Deo contrarius essem, non tantam iram movissem contra eos qui me non audierunt. *Augustinus (tract. 40.)* Vel aliter. Quia dixerat, *Tunc cognoscetis quia ego sum,* & ad ipsum esse pertinet tota Trinitas, ne forte subintraret error Sabellianorum, continuo subiunxit: *Et à me ipso facio nihil;* quasi dicat: A me ipso non sum: Filius enim de Patre est Deus. Quod ergo addidit, *Sicut docuit me Pater, hæc loquor,* nemini vestrum obrepat cogitatio carnalis. Nolite vobis quasi duos homines ante oculos ponere, & loquentem patrem ad filium; sicut facis tu quando aliqua verba de filio tuo. Quæ enim verba fierent unico Verbo? Si autem loquitur in cordibus vestris sine sono, quomodo loquitur Filio suo? Incorporaliter Pater locutus est Filio, quia incorporaliter Pater genuit Filium; nec eum sic docuit, quasi indoctum genuerit; sed hoc est eum docuisse, quod est scientem genuisse. Si enim simplex est natura veritatis, hoc est (1) Filio esse quod nosse. Quemadmodum ergo Pater illi gignendo dedit ut esset, sic gignendo dedit ut nosset. *Chrysostr. (hom. eadem.)* Rursus ad humilium sermonem rediit. Sequitur, *Et qui me misit.* Ne autem aestimem quod hoc dicit, *Misit me,* minorationis esse, dicit, *Meum est:* nam hoc quidem dispensationis, hoc autem deitatis est. *Augustinus (tract. eodem.)* Et cum ambo simul sint, unus tamen est missus, alter misit: quoniam missio incarnatio est, & ipsa incarnatio Filii tantum est, non & Patris. Ergo inquit, *Qui me misit;* id est, cuius auctoritate tanquam paterna incarnatus sum. Misit itaque Pater Filium, sed non recessit à Filio: unde sequitur: *Et non reliquit me solum:* non enim quo misit Filium, non ibi erat Pater, qui dixit Hier. 33., Cælum & terram, ego impleo. Sed quare eum non dereliquit, subdit: *Quia quæ placita sunt ei, facio semper:* non ex quodam initio, sed sine initio, sine fine: Dei enim generatio non habet initium temporis. *Chrysostr. (hom. eadem.)* Vel aliter. Quia continuo dicebant, quoniam non ex Deo est, & quia sabbatum non custodit; contra (2) est quod ait: *Quoniam quæ placita sunt ei, facio semper:* ostendens quoniam & solvere sabbatum, placitum est ei. Multipliciter enim studet ut ostendat quod nihil facit Patri contrarium. Et quia hoc humanus locutus est, subditur: *Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum;* ac si diceret Evangelista: Ne turberis si quid humile à Christo audieris: qui enim post tantam doctrinam nondum suasi erant, humiliora audiunt, & suadentur. *Igi-*

S. Thom. Oper. Thom. LX.

(1) *Al.* Filium. (2) *Al.* omittitur est. (3) *Al.* in nobis. (4) *Al.* sed oportet manere nos: si in illo non manserimus, &c. (5) *Al.* breve verbum.

EX EDIT. P. NICOL. (a) *Chrysostr. (hom. 53.)* in Joan.

tur crediderunt quidem, sed non ut oportebat, sed simpliciter quasi letantes, & requiescentes in verborum humilitate: & hoc ostendit Evangelista in subsequentibus sermonibus, in quibus narratur quod rursus ei injuriabantur.

(h) (a) *Augustinus (tract. eodem.)* Voluit Dominus in profundum fundare fidem eorum qui crederant, ut non superficie tenes crederent; & ideo dicitur: *Dicebat ergo Jesus ad eos qui crederant ei Judæos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis.* Per hoc quod dicit, *Si manseritis,* ostendit ea quæ in eorum corde erant: sciebat enim quoniam crederant quidam, sed non manserunt: & magnum quid eis promittit, scilicet vere discipulos ejus fieri: in quo occulte tangit quosdam qui prius ab ipso recesserant: & illi eum audierunt, & crederant, & recesserunt, quia non manserunt. *Augustinus de Verb. Dom. (serm. 48.)* Omnes autem nos unum magistram habemus, & sub illo condiscipuli sumus. Nec ideo magistri sumus, quia de loco superiore loquimur; sed magister est omnium qui habitat (3) in omnibus nobis. Ad discipulum autem parum est accedere, (4) sed oportet manere nos in illo; & si in illo non manserimus, cademus. Breve opus, (5) breve verbo, magnum opere, si manseritis. Quid enim est in verbis Dei manere, nisi nullis tentationibus cedere? Si labor non est, gratis accipis præmium; si labor est, attende magnum præmium.

Et cognoscetis veritatem. *Augustinus (tract. 40.)* Quasi dicat: Quia nunc credentes estis, manendo, videntes eritis. Non enim quia cognoverunt crederant; sed ut cognoscerent crederant. Quid enim est fides, nisi credere quod non vides; veritas quod crediti, videre? Si ergo permaneat in eo quod creditur, pervenitur ad id quod videtur, ut scilicet contempleretur ipsam veritatem sicuti est, non per verba sonantia, sed per lucem splendens. Veritas incommutabilis est, panis est mentis; reficit, nec deficit; mutat vescentem, non ipsa in vescentem mutatur. Ipsa autem veritas Verbum Dei est: hæc veritas carne induta est propter nos: latebat in carne, non ut negaretur, sed ut differretur, ut in carne pateretur, ut caro peccati redimeretur. *Chrysostr. (hom. 53.)* Vel cognoscetis veritatem, hoc est me: ego enim sum veritas. Judaica quidem omnia typus erant, veritatem autem à me scietis. *Augustinus de Verb. Dom. (serm. 48.)* Forte aliquis dicit: Et quid mihi prodest cognoscere veritatem? Et ideo sub-

12

jun-

vero transmutato semine, & agente in appositam sibi materiam à muliere, per superinducta nutrimenta similitudinem accipit generantis: & quantum ad corporalia si aliquis est filius alicujus, subsistit ex semine; si vero aliquid est semen, non omnino filius efficitur. Quoniam autem ex operibus judicantur aliqui semen Abrahamæ, videndum est ne forte ex aliquibus feminalibus rationibus, infusus quibusdam animabus, oporteat imaginari eos qui semen sunt Abrahamæ. Non omnes igitur homines semen sunt Abrahamæ: neque enim omnes habent hujusmodi rationes constitas in eorum animabus. Oportet igitur eum qui Abrahamæ semen est, ejus fieri per similitudinem & filium. Possibile vero est ex negligentia, & otio destruere hoc quod est ejus semen. Hi autem ad quos sermo erat, adhuc in spe erant: unde sciebat Jesus quod adhuc semen erant Abrahamæ, & nondum peremerant possibilitatem fiendi filii Abrahamæ: propter quod eis dicit: *Si filii Abrahamæ estis, opera Abrahamæ facite.* Si autem super hoc quod erant semen Abrahamæ, ad augmentum magnitudinis adolevisset, verbum Jesu caperent. Sed quia non accesserant ad hoc quod essent filii, verbum non capiunt, sed interficere volunt verbum, & quasi confringere, non capientes magnitudinem ejus. Si igitur aliquis vestrum semen est Abrahamæ, & adhuc verbum Dei non capit, non querat interficere verbum; sed transmutet se ad hoc quod sit filius Abrahamæ, & tunc poterit capere Filium Dei. Quidam autem unum ex operibus eligunt Abrahamæ, illud scilicet Gen. 15. „ Creavit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam. “ Ut autem concedatur eis quod fides sit opus, cur non dictum est singulariter, *Opus Abrahamæ facite*, sed pluraliter? Puto enim quod hoc dictum æquipollere ei quod est. Cuncta opera Abrahamæ facite; ut tamen ex historia Abrahamæ allegorice sumpta opera ejus spiritualiter prosequamur. Neque enim oportet eum qui vult esse filius Abrahamæ, adire ancillanum conjugia, nec post obitum conjugis in senectute aliam ducere conjugem.

Sequitur: *Nunc autem quaritis me interficere, hominem qui veritatem locutus sum vobis.* Chryso-
stomus (hom. ead.) Hanc scilicet veritatem, quod est Patri æqualis: propter hoc enim Judæi queriebant eum interficere. Et ut ostendat quod hoc non est contrarium Patri, subdit, *Quam audi-
vi à Deo. Alcuinus.* (a) Quia ipse qui est veritas, à Deo Patre genitus erat: audire enim nihil aliud est quam esse à Patre. *Origenes* (ut su-

(1) *Al.* crucifigit.

Ex edit. P. Nicol. (a) Nihil tale in Alcuino, vel alibi occurrit; sed nec illud quod sub-
jungitur Alcuini est.

pra.) *Occidere me*, inquit, *hominem*. Interim non dico Filium Dei, non dico Verbum, quia non moritur Verbum: hoc dico, quod videtis: quia quod videtis potestis occidere, & quem non videtis offendere.

Sequitur: *Hoc Abraham non fecit. Alcuinus.* Quasi dicat: In hoc probatis vos non esse filios Abrahamæ, quia facitis opera contraria operibus Abrahamæ. *Origenes* (tom. eod.) Sed diceret ad hoc, quidam, quoniam superflue dictum est hoc quod non fecerit Abraham, quod suis temporibus non contingeret fieri: non enim in suis diebus natus erat Christus. Sed dicendum, quod in temporibus Abrahamæ natus fuerat homo, qui quam audierat à Domino veritatem, dicebat: non tamen quæsitus est ab Abraham ut eum occideret. Et scias quod spiritualis advenas Jesu nullo tempore defuit sanctus. Ex hoc igitur comprehendo, omnem hominem, qui post regenerationem, & ceteras apud se factas divinitus gratias, peccat, de novo (1) crucifigere Dei Filium propriis reatibus, in quos rediit; sed hoc Abraham non fecit.

Sequitur: *Vos facitis opera patris vestri.* *Augustinus* (ut supra.) Adhuc non dicit quis est iste pater eorum. *Chryso-
stomus* (hom. eadem.) Dicit autem hoc Dominus, volens eis auferre superfluum gloriam de cognatione, & suadere eis ut non ultra spem salutis habeant in cognatione naturali, sed in ea quæ est secundum adoptionem: hoc enim eos prohibebat venire ad Christum, quia æstimabant cognationem Abraham sibi sufficere ad salutem.

(k) *Augustinus* (tract. 42.) Cœperant Judæi utrumque cognoscere: quia non de carnis generatione loqueretur Dominus, sed de vitæ institutione. Consueto autem Scripturarum est fornicationem spiritualiter appellare, cum diis multis, & falsis anima tanquam prostituta sub-
jicitur: unde dicitur: *Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus Deum.* *Theophylactus.* Quasi responderent, quod Dei quærenter ultionem; & ideo adversus eum consiliarentur. *Origenes* (tract. 22.) Vel aliter. Quia redargui sunt non esse filii Abrahamæ, atrocius respondent, latenter designantes, ex adulterio productum fore Salvatorem. Sed magis mihi videtur quod corixando responderunt. Cum enim prius dixissent, *Pater noster Abraham est*, & audissent, *Si filii Abrahamæ estis, opera Abrahamæ facite*, fatentur se habere majorem patrem quam Abraham, scilicet Deum, & non ex fornicatione sumpisse exordium. Non enim ex spon-

(1) *Al.* crucifigit.

Ex edit. P. Nicol. (a) Nihil tale in Alcuino, vel alibi occurrit; sed nec illud quod sub-
jungitur Alcuini est.

sa, sed ex meretrice, seu materia, dæmon, qui nihil facit ex se, producit eos, qui carnalibus (1) usi inhærent materiæ. *Chryso-
stomus* (hom. 53.) Sed quid dicitis vos? Patrem habetis Deum, & Christum inculcatis hæc dicentem? Et nimirum ex fornicatione multi eorum nati erant, etenim illicitas commixiones faciebant; non tamen hoc redarguit; sed inflat, ut ostendat quod non sunt ex Deo: unde sequitur: *Dixit ergo eis Jesus: Si Deus Pater vester esset, diligeretis utique me: ego enim ex Deo processi, & veni.* *Hilarius* 4. de Trinit. (à medio illius.) Religiosi nominis assumptionem Dei Filium in his qui se Dei filios constitentes, patrem sibi Deum dicerent, non improbat; sed temerariam Judæorum usurpationem patrem sibi Deum præsumptum, per id quod se non diligerent, objurgat. Non utique dici potest idipsum esse ex Deo exire, quod venisse. Sed cum ab his qui sibi Deum patrem dicerent, idcirco se diligendum ait, quia ex Deo exiisset, causam dilectionis ex causa docuit esse nascendi. Exiisse enim ad incorporalis nativitatis retulit nomen: quia religio prostendi sibi patrem Deum, (2) ex dilectione Christi, qui ex eo genitus est, mendum sit. Nec enim in Deum Patrem sit religiosus qui non diligit Filium, cum diligendi Filii non alia causa sit quam quod ex Deo sit. Ex Deo igitur Filius est, non adventu, sed nativitate. Dilectio autem in Patrem hinc erit omnis, si Filius ex eo esse credatur. *Augustinus* (tract. 42.) Sic ergo, quod de Deo processit Verbum, æterna processio est; ab illo enim processit ut Verbum Patris, & venit ad nos, quia *Verbum caro factum est*: supra 1. Adventum ejus, humanitas deum; mansio ejus, divinitas ejus. Dicitis Deum patrem, cognoscite me vel fratrem. *Hilarius* (Lib. 6. ibidem.) Non esse autem à se sibi originem docuit cum subdit: *Neque enim à meipso veni, sed ille me misit.* *Origenes* (tract. 22.) Hæc arbitror dici propter quosdam per se venientes, & non missos à Patre, de quibus in Hieremia cap. 23. dicitur: „ Non mittebam eos, & ipsi currebant. “ Quoniam autem qui duas naturas ingerunt, urantur hoc verbo, obijciendum est contra illos. Paulus enim objebat Jesum cum persequeretur Ecclesiam Dei: unde Dominus ad eum Act. 9. „ Quare me persequeris? “ Si ergo verum est quod hic dicitur: *Si Deus pater vester esset, diligeretis me*, palam est quoniam, & recte convertitur: Si non diligeretis, nequaquam Deus pater vester esset. Paulus autem aliquo

S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) *Legit P. Nicolaus* inmixi. (2) *Al.* & ex dilectione. (3) *Apud Nicolaum est* Adaperire, Marci 7. is auditur, &c.

Ex edit. P. Nicol. (a) *Origenes* tract. five tom. 23. in Joannem.

tempore non diligebat Jesum: fuit ergo tempus quo Deus pater Pauli non exiit. Non igitur natura Paulus Dei filius fuit, sed postmodum Dei filius factus est. Quando vero Deus alicujus sit pater, nisi quando mandata ejus custodit? *Chryso-
stomus* (hom. 53.) Quia vero semper quærebant dicentes: *Quid est hoc quod dicit, Quo ego vado, vos non potestis venire?* propterea subdit: *Quare loquelam meam non cognovistis? Quia non potestis audire sermonem meum.* *Augustinus* (tract. 42.) Ideo autem audire non poterant, quia corrigi credendo volebant. (a) *Chryso-
stomus.* Primo igitur captanda est virtus, quæ verbum divinum exaudiat, ut deinceps validè sistamus ad percipiendam totam locutionem Jesu: quoniam quamdiu quis caratus non est in auditu proprio, à verbo quod dicit surdo, (3) Aperiatis, auditu percipere nequit.

(1) *Chryso-
stomus* (hom. 53.) Exclussit Judæos Dominus à cognatione Abraham: & quia majora auri sunt, ut scilicet patrem suum Deum dicerent, de reliquo percudit eos, dicens: *Vos ex patre diabolo estis.* *Augustinus* (ut supra.) Hic jam cavenda est hæresis Manichæorum, quæ dicit esse quamdam naturam mali, & gentem quamdam tenebrarum cum principibus suis, unde diabolus originem ducit; & hic dicitur ducere originem carnem nostram; & secundam hoc putant dictum à Domino: *Vos ex patre diabolo estis*: quod essent illi velut natura mali, ducentes originem de gente contraria tenebrarum. *Origenes* (tom. 23. in Joan.) In hoc autem simile videntur incurrisse ei qui diceret alteram esse oculi videntis substantiam, & alteram caligantis, vel se avertentis: quemadmodum enim in his non differt substantia, sed quedam contingit causa quæ facit caligare: sic substantia eadem est, sive recipiat rationem, sive non. *Augustinus* (tract. eodem.) Judæi ergo filii erant diaboli imitando, non nascendo; unde sequitur: *Et desideria patris vestri vultis scire.* Ecce unde filii estis, quia talia desideratis, non quia de illo nati estis: *queritis enim me occidere, hominem qui veritatem vobis dico*: & ille invidit homini, & occidit: unde sequitur: *Ille homicida erat ab initio*: utique in primo homine, in quo poruit fieri homicidium; non enim posset occidi homo, nisi prius fieret homo. Non ferro accinctus diabolus ad hominem venit: verbum malum seminavit, & occidit. Noli ergo putare non esse homicidium quando fratri tuo mala persuades. Vos autem ideo sevitis in carnem, quia non potestis in mentem. *Origenes* (tract.

m. 2.

(a) *Chryso-
stomus* tract. 42.

(3) *Al.* in Joannem.

Juncti: *Et veritas liberabit vos*; quasi dicat: Si non delectat veritas, delectet libertas. Liberari enim proprie dicitur liberum fieri, quomodo sanari sanum fieri. Hoc in verbo Græco planius est: nam in consuetudine Latina maxime in eo consuevimus audire hoc verbum, ut quicumque liberatur, intelligatur pericula evadere, molestiis carere. *Theophylactus*. Sicut autem supra infidelibus ait: *In peccatis vestris moriemini*; sic manentibus in fide, absolutionem annuntiat peccatorum. *Augustinus* 4. de Trin. (cap. 18.) Unde etiam veritas liberavit, nisi à morte, à corruptione, à mutabilitate? Veritas quippe immortalis, incorrupta, incommutabilis permanet. Vera autem incommutabilis est ipsa aeternitas. *Chrysostomus* (hom. eadem.) Eorum autem qui crediderant, erat etiam increpationes sustinere; sed hi statim seviunt. Si autem oportebat eos turbari in priori, convenientius erat ut turbarentur in hoc, scilicet quod dixit, *Cognoscite veritatem*, ut dicerent: Nunc ergo veritatem nescimus: lex igitur mendacium est, & cognitio nostra? Sed nullius horum eis cura erat, sed de mundanis rebus dolent: non enim aliam servitutem noverant nisi mundanam: unde sequitur: *Respondent ei Judæi: Semen Abraham sumus, & nemini servivimus umquam, quando tu dicis, Liberi eritis?* quasi dicant: Eos qui de genere sunt Abraham, qui sunt ingenui, non oportebat servos vocare, numquam enim servivimus, *Augustinus* (tract. 41.) Vel hoc responderunt, non illi qui jam crederant, sed qui in turba erant nondum credentes. Hoc autem ipsum, *Nemini servivimus umquam*, secundum hujus temporis libertatem, quomodo verum dixistis? Joseph non est venundatus? Prophetæ sancti in captivitatem non sunt ducti? O ingrati, quid est quod vobis assidue imputat Deus, quod vos de domo servitutis liberavit, si nemini servivistis? Vos autem qui loquimini, quomodo solvebatis tributa Romanis, si nemini umquam servivistis? *Chrysostomus* (hom. ead.) Quia vero non ad vanam gloriam erant quæ dicebantur à Christo, sed ad salutem; non voluit ostendere eos servos esse hominum, sed peccati: quæ difficillima servitus est, à qua solus Deus eripere potest: unde sequitur: *Respondit eis Jesus: Amen amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati.* *Augustinus* (tract. eod.) Multum commendat quod sic pronuntiat: quodammodo, si dici fas est, juratio ejus est: amen quippe interpretatur verum: & tamen non est interpretatum, nec Græcus hoc interpretatus est facere, vel Latinus. Nam hoc verbum amen Hebraicum est: non est autem interpretatum, ut honorem haberet velamento secreti; non ut esset ligatum, sed ne visceret nudatum. Jam

quantum hoc commendatum sit, ex ipsa geminatione cognoscite. Verum dico vobis, Veritas dicit; quæ utique etsi non diceret, Verum dico, mentiri omnino non posset; tamen inculcat, dormientes quodammodo excitat; contenti non vult quod dicit. *Omnia*, inquit, *Judeus*, Græcus, dives, pauper, Imperator, & mendicus, si facit peccatum, servus est peccati. *Gregorius* 4. Mor. (cap. 42. vel in nov. exemp. 21.) Quia quisquis se pravo desiderio subjicit, iniquitatis domino dudum libera mentis colla supponit. Sed huic domino contradicimus, cum iniquitati; quæ nos ceperat, reluctamus, cum consuetudini violenter resistimus, cum culpam penitendo percutimus, & maculas sordium lacrymis lavamus. *Gregorius* 25. Mor. (cap. 20. vel in nov. exemp. 14.) Quanto autem aliqui liberius peragunt perverfa quæ volunt, tanto ejus servitio obnoxios obligantur. *Augustinus* (tract. eodem.) O miserabilis servus! Servus hominis aliquando sui domini duris imperiis fatigatus, fugiendo requiescit; servus peccati quo fugit? Secum trahit quocumque fugerit: peccatum enim quod facit intus est: voluptas transit, peccatum non transit: præterit quod delectabat, remansit quod pungat. Solus de peccato liberare potest qui venit sine peccato, & factus est sacrificium pro peccato: nam sequitur: *Servus autem non manet in domo in æternum.* Ecclesia est domus, servus peccator est: multi intrans in Ecclesiam peccatores. Non ergo dixit, *Servus non est in domo, sed non manet in domo in æternum.* Si ergo nullus ibi servus erit, quis ibi erit? Quis gloriabatur mundum se esse à peccato? Multum nos terruit; sed adjungit: *Filius autem manet in æternum.* Ergo solus in domo sua erit Christus. An forte in hoc quod dicit, *Filius, caput, & corpus est?* Non enim sine causa & spem dedit; terruit, ne peccatum amaremus; spem dedit, ne de peccati absolutione diffideremus. Hæc est ergo spes nostra, ut à libero liberemur: ipse enim pretium dedit, non argentum, sed sanguinem suum; & propter hoc subdit: *Si ergo Filius vos liberaverit, vere liberi eritis.* *Augustinus* de Verb. Dom. (ser. 48.) Non à barbaris, sed à diabolo; non à corporis captivitate, sed ab animæ iniquitate. *Augustinus* super Joann. (tract. 41.) Prima libertas est carere criminibus; sed ista inchoata est, non perfecta libertas: quia caro concupiscit adversus spiritum, ut non ea quæ vultis faciatis. Libertas autem plena, atque perfecta est quando nulla erunt inimicitia, quando novissima inimica mors destruitur. *Chrysostomus* (hom. 23.) Vel aliter. Quia dixerat: *Qui facit peccatum, servus est peccati:* ne præcurrant, & dicant: Inmolationes habemus, illæ nos eripere possunt: propterea induxit: *Servus non manet in domo in æternum.* *Filius*

lius manet in æternum. Domus mentionem facit, Patris principatum domum nominans, ostendens ex translatione humanorum, quoniam sicut dominus in domo, ita ipse omnium potestatem habet: hoc enim quod dicit, *Non manet*, significat, non habet potestatem donandi; sed Filius, qui est dominus domus habet. Et ideo sacerdotes veteris legis, non habebant potestatem per sacramenta legalia peccata dimittere: omnes enim peccaverunt, etiam sacerdotes, qui pro seipis, ut dicit Apostolus, necesse habebant sacrificia offerre; sed Filius hanc habet potestatem: unde concludit: *Si ergo Filius vos liberaverit, vere liberi eritis:* ostendens quod mundana libertas, de qua gloriabantur, non est vera libertas. *Augustinus* (tract. 41.) Noli ergo libertate abuti ad libere peccandum, sed utere ad non peccandum: erit enim voluntas tua libera, si fuerit pia; eris liber, si fueris servus justitiæ.

(1) *Augustinus* (tract. 42.) Judæi se liberos dixerant, quia semen erant Abraham. Quid ergo Dominus ad hoc responderit, subditur: *Scio quia filii Abraham estis;* quasi dicat: Agnosco vos quia filii estis Abraham carnis origine, non cordis fide: & ideo subdit: *Sed queritis me interficere.* *Chrysostomus* (homil. 53.) Hoc enim addidit ut non dicant, peccatum non habemus. Dimittens enim omnem eorum vitam redarguere, hoc quod præ manibus erat, quod adhuc agere volebant, ducit in medium. Paulatim enim eos à cognitione illa removit, erudiens in hoc non magna sapere. Sicut enim libertas, & servitus est ab operibus, ita & cognitio. Sed ne dicerent, Hoc iuste agimus, subiungit causam, dicens: *Quia sermo meus non capit in vobis.* *Augustinus* (tract. 42.) Id est, non capit cor vestrum, quia non recipitur à corde vestro. Sic est enim sermo Dei fidelibus tanquam pisci hamus: tunc capit quando capitur; nec fit injuria illis qui capiuntur: ad salutem quippe, non ad perniciem capiuntur. *Chrysostomus* (hom. eadem.) Et non dixit, Non capitis meum sermonem, sed non capit meus sermo in vobis, altitudinem suorum dogmatum ostendens. Sed possent dicere: Quid si à teipso loqueris? Propter hoc inducit subdicens: *Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor:* non enim solum eandem substantiam, sed eandem veritatem habeo Patris. *Augustinus* (tract. 42.) Dominus autem Patrem suum Deum vult intelligi; quasi dicat: Veritatem vidi, veritatem loquor, quia veritas sum. Si ergo Dominus veritatem loquitur quam vidit apud Patrem, se vidit, se loquitur, quia ipse est veritas Patris. *Origenes* (tract. 20. in Joan.) Manifestat au-

tem hæc auctoritas. Salvatorem fuisse vitorem eorum quæ sunt apud Patrem; cum tamen homines, quibus revelatio fit, vitiores non sint. *Theophylactus*. Cum vero audis, *Quod vidi loquor*, nequaquam corporalem visionem intelligas, sed naturalem notitiam veram, & approbatam. Sicut enim oculi videntes, integre aliquid, & vere prospiciunt, nec falluntur; sic ego veraciter ea loquor quæ cognovi à Patre meo.

Sequitur: *Et vos quod vidistis apud Patrem vestrum, facite.* *Origenes* (tract. 20.) Adhuc non nominat patrem ipsorum. Paulo superius Abraham commemoravit; sed dicturus est alterum patrem eorum, scilicet diabolum, cuius filii erant, in quantum mali erant, non in quantum homines erant. Malum ergo quod faciunt, Dominus eis objurgat, & corripit: *Chrysostomus* (hom. ead.) Alii litera habet: *Et vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facite;* quasi dicat: Sicut ego verbis, & veritate ostendo Patrem, ita & vos à rebus offendite Abraham. *Origenes* (ut supra.) Item alia littera habet: *Et vos quæ audistis à Patre, facite.* Audierant enim à Patre ea quæ in lege, & Prophetis scripta sunt. Qui autem hoc verbo contra eos, qui alterius opinionis sunt, fuerit usus, ostendit quod non alius Deus est qui legem dedit, & Prophetas, & Christi Pater. Quæramus etiam ab inferentibus duas naturas, dicentes: à Patre quidem audivisse alienos, (1) inconveniens est. Si autem proprii Salvatoris erant, & beatæ naturæ, qualiter quærebant illum occidere, & Salvatoris sermonem non (2) capiebant? Illi autem longe molestius acceperunt quam protulerit Dominus; quis eorum esset pater: non eum qui multarum gentium pater est, fatentur sui fore patrem: unde sequitur: *Respondent, & dixerunt: Pater nostrarum Abraham est.* *Augustinus* (tract. 42.) Quasi dicant: Quid tu dicis es contra Abraham? Videbantur enim eum provocare ut aliquid mali diceret de Abraham, & esset eis occasio faciendi quod cogitabant. *Origenes* (tract. 20.) Sed & hoc ipsum Salvator interimit tanquam falso dictum: unde subditur: *Dicit eis Jesus. Si filii Abraham estis, opera Abraham facite.* *Augustinus* (tract. 42.) Et tamen superius ait: *Scio quia filii Abraham estis:* unde non negavit eorum originem, sed facta contemnat. Caro eorum ex illo erat, sed vita non erat. *Origenes* (ubi supra.) Vel dicendum, quod supra in Græco habetur: *Scio quod semen Abraham estis.* Ut ergo hæc pateant, videamus primo corporalis seminis, & filii differentiam. Manifestum enim est quod semen in seipso habet rationes ejus cuius est semen, adhuc manentes, & patiantes; filius

(1) *Nicolai* legit quod inconveniens est. (2) *Al.* capiebant.

(tract. 24. in Joan.) Perpende autem, quod non propter aliquem singulariter tantum, sed pro toto genere quod peremit, in quantum in Adam cuncti moriuntur, & vere, dictus est ab initio homicida. *Chrysofomus* (hom. eadem.) Et non dixit, Opera sed desideria eius facitis, ostendens quoniam vehementer & ille, & ipsi (1) ab occisionibus possidentur: & quia continue eum accusabant quod non est à Deo, ipsi autem occulte quod hoc etiam eis ex diabolo est: unde sequitur: *Et in veritate non stetit. Augustinus* 11. de Civit. Dei (cap. 13.) Forte autem aliquis dicit, quod ab initio suae conditionis in veritate non steterit; & ideo nunquam beatus cum sanctis Angelis fuerit, suo recusans esse subditus creatori, ac per hoc falsus, & fallax, quia pia subiectione noluit tenere (2) quod natura est, affectans per superbiam elationem simulare quod non est. Huic sententiae quisquis acquiescit, non cum Manichæis sapit, ut suam quamdam propriam, tamquam ex adverso quodam principio, diabolus habeat naturam mali; qui tanta vanitate (3) desipiunt, ut non attendant non dixisse Dominum, A veritate alienus fuit; sed in veritate non stetit; ubi à veritate lapsus intelligi voluit. (cap. 15.) Illud etiam quod ait Joannes Epist. 1. cap. 3. „ Ab initio diabolus peccat,“ hoc intelligunt, si naturale est, nullo modo esse peccatum. Sed quid responderetur prophetis testimoniis? sive quod ait Esaias capit. 14. sub figurata persona principis Babyloniae diabolus notans: „ Quomodo cecidit Lucifer, qui mane oriebar,“ tur? „ sive quod Ezechiel cap. 23. „ In deliciis paradysi Dei fuisti: „ quæ si aliter convenientius intelligi nequeant, oportet ut quod dictum est, *In veritate non stetit*, sic accipiamus, quod in veritate fuerit, sed non permanferit; & illud quod ab initio diabolus peccat, non ab initio ex quo creatus est, peccare putandus est, sed ab initio peccati: cepit enim in ipso peccatum, & ipse initium peccati fuit. *Origenes* (ubi supra.) Est autem uniforme quidem (4) in veritate morari, varium autem, ac multiforme, non morari in ea: quibusdam, ut ita dicam, trementibus gressibus, & nitentibus sistere in ea, non tamen obtinere valentibus; quibusdam vero non falsis illud, sed in periculo consistentibus, secundum illud Psalm. 71. „ Mihi autem paulisper commoti „ sunt pedes,“ & ceteris ab ea cadentibus. Causa igitur cur diabolus veritatem non colat, subditur: *Quia veritas non est in eo*: scilicet quod vana suspicatur, & seductus est ipse à

(1) Al. ab occasionibus. (2) Idem legit quod vere est. (3) Al. decipiunt. (4) Al. in unitate. (5) Al. desit enim.

seipso: in hoc deterior; quod illi quidem ab eo falluntur, is autem sibi ipsi deceptionis auctor existit. Sed oportet investigare quemodo dicitur, quod *veritas in ipso non est*: utrum quia nullam unquam veram habet doctrinam, sed cuncta quæ opinatur, falsa sunt; vel quia Christi particeps non est, qui dixit infra 14. *Ego sum veritas*. Impossibile autem est aliquam rationalem substantiam de cunctis opinari falso; & de nullo vel exiliter rectitudinem conspiciere. Diabolus igitur saltem id vere capit dogma, considerando de se quod rationalis est. Non igitur ejus natura consistit ex contrario veritatis, id est ex errore, & ignavia: nunquam enim veritatem cognoscere posset. *Augustinus* 11. de Civit. Dei (cap. 14.) Vel cum dicit, *Quia veritas in eo non est*, subiecit indicium, quasi quæsissemus unde ostendatur quod in veritate non steterit, atque: *Quia veritas non est in eo. Estet autem in eo, si in ipsa steterit.*

Sequitur: *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus. Augustinus* (tract. 42.) In his verbis quidam diabolus putaverunt patrem habere, & quæsierunt quis esset diaboli pater. Hic est error Manichæorum. Diabolus autem Dominus dixit patrem mendacii: non (5) enim omnis qui mentitur, pater mendacii sui est: si enim ab alio mendacium accepit, & dixit; tu quidem mentitus es, sed pater mendacii non es. Ille vero, quia non aliunde accepit mendacium, quo mendacio tamquam veneno serpens hominem occideret, pater est mendacii, sicut Deus pater est veritatis. *Theophylactus*. Is enim & Deum apud homines criminatus est, ad Evam dicens: Quoniam invidens vobis, lignum inhiabit: & apud Deum quondam criminatus est homines, ut cum dixit. Job cap. 1. „ An gratis colit Job „ Dominum? „ *Origenes* (ubi supra.) Attende tamen, quod hoc nomen mendax dicitur tam de diabolo, qui mendacium genuit, sicut hic dicitur, *Quia mendax est*, quam de homine, secundum illud Psalm. 111. „ Omnis homo mendax. „ Nam si quis mendax non est, huiusmodi non est homo tantum; ita quod ei, & similibus dici potest: „ Ego dixi, Dii estis: „ Psalm. 81. Unde cum aliquis loquitur mendacium, de propriis loquitur. Spiritus autem Sanctus loquitur à Verbo veritatis, & sapientiae, secundum illud infra 16. *De meo, accipiet, & annuntiabit vobis. Augustinus* de Quæst. nov. & vet. test. (quæst. 90.) Vel aliter. Diabolus non speciale nomen est, sed commune. In quocumque enim opera diaboli fuerint inventa, dia-

diabolus est appellandus: operis enim nomen est, non naturæ. Itaque hoc in loco patrem Judæorum Cain significat, ejus imitatores volentes esse Judæi, Salvatorem peremerunt: ab ipso enim forma data est fratricidii: quem dixit mendacium de propriis loqui, ut ostenderet, unumquemque non nisi propria voluntate peccare. Sed quia Cain imitator diaboli est, patrem ejus diabolus dixit, cujus opera secutus est. *Alcuinus*. Sed quia Dominus veritas est, & Filius veracis Dei, veritatem dicit; sed Judæi, qui filii erant diaboli, aversi erant à veritate; & hoc est quod sequitur: *Ego autem quia veritatem dico vobis, non creditis mihi. Origenes* (tom. 25.) Sed quomodo hoc dicitur Judæis, qui in eum crediderant? Sed considera, quod potest aliquis secundum aliquam intentionem credere, secundum aliam vero non credere: sicut qui credunt in eum qui sub Pontio Pilato crucifixus est, non autem credunt in natum de Maria Virgine, in eundem credunt, & non credunt. Sic igitur hi ad quos loquebatur credebant in eum, secundum quod videbatur signorum factor, non credebant autem his quæ profunde ab eo dicebantur. *Chrysofomus* (hom. 53.) Quia igitur inimici estis veritatis; in nullo me incutantes vultis me interficere; & ideo subditur: *Quis ex vobis arguet me de peccato? Theophylactus*. Quasi dicat: Si Dei filii estis, utique peccantes debetis habere odium. Si ergo me quoque, quem exosum habetis, non potestis arguere de peccato; manifestum est quod propter veritatem me odio habetis: quoniam scilicet dicebat de Filium Dei. *Origenes* (tom. 35. in Joann.) Habet autem hoc verbum Christi magnam fiduciam; cum nullus hominum fiducialiter hoc dicere potuerit nisi solus Dominus noster, qui peccatum non fecit. *Gregorius* in hom. (18. in Evang.) Pensate autem mansuetudinem Dei. Non dedignatur ex ratione ostendere se peccatorem non esse, qui ex virtute divinitatis poterat peccatores iustificare: unde subdit: *Qui est ex Deo, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Augustinus* (tract. 43.) Noli attendere naturam, sed vitium. Sunt isti ex Deo, & non sunt ex Deo: natura ex Deo, vitium non ex Deo. Eis autem hoc dictum est qui non solum peccato vitiosi erant, nam hoc commune erat omnibus, sed etiam præcogniti quod non erant credituri ea fide qua possent peccatorum obligatione liberari. *Gregorius* in homil. (ut supra.) Interroget ergo unusquisque, si verba Dei aure cordis percipit; & intelligit unde sit. Nam sunt nonnulli qui præcepta Dei nec aure corporis percipere dignantur; & sunt

nonnulli qui hæc quidem corporis aure percipiunt, sed nullo ea mentis desiderio complectuntur; & sunt nonnulli qui libenter verba Dei suscipiunt, ita ut etiam in fletibus compungantur; sed post lachrymarum tempus ad iniquitatem redeunt; hi profecto verba Dei non audiunt, quia hæc exercere in opere contemnant.

(m) *Chrysofomus* (hom. 54.) Cum aliquid altum Dominus diceret, hoc apud Judæos, qui valde insensibiles erant, insania videbatur, ut ex eorum responsione colligitur: dicitur enim: *Respondenter ergo Judæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & demonium habes? Origenes* (tom. 26.) Sed dignum est quætere quomodo, cum Samaritani sæcula futura denegent, nec animæ durabilitatem (1) acceptent, ausi sunt Samaritanum dicere Salvatorem, qui de resurrectione, & judicio tot & tanta edocuit. Sed forsitan velut improperantes illi hoc dicunt, dum quæ sentiunt ipsi, non docet. *Alcuinus*. Samaritani enim gens odiosa Israelitico populo, decem tribubus in captivitatem ductis, terram eorum possidebant. *Origenes* (tom. eod.) Convenit quoque quod aliqui de eo arbitrentur quod secundum Samaritanos sentiret, ut nihil post obitum reserveretur hominibus, sed sicut ad placendum Judæis, de resurrectione, & æterna vita tractaret. Dæmonium vero illum habere dicebant propter ejus sermones transcendentes capacitatem humanam, quibus Deum Patrem suum asserbat, & se de cælo descendisse, & cetera hujusmodi; vel propter suspicionem eorum, quia plures in Beelzebub principe dæmoniorum opinabantur ipsum ejicere dæmones. *Theophylactus*. Vel Samaritanum illum dicebant, tamquam ritus Hebræicos dissolventem, utpote sabbati: Samaritani enim non perfecte judaizabant. Ex hoc vero quod eorum cogitationes revelabat, dæmonium ipsum habere suspicabantur. Quando vero eum Samaritanum dixerunt, nesciam Evangelista dicit: ex quo palam est quod multa prætermiserunt Evangelistæ. *Gregorius* in hom. (18. in Evang.) Ecce injuriam suscipiens Deus, non contumeliosa verba respondet: sequitur enim: *Respondit Jesus, & dixit: Ego demonium non habeo.* (2) Ex qua re quid vobis innotuit nisi ut eo tempore cum à proximis ex falsitate contumelias accipimus, eorum etiam vera taceamus mala, ne ministerium justæ correctionis in arma vertatur furoris? *Chrysofomus* (hom. 54.) Et attendendum, quod ubi eos docere oportebat, & eorum superbiam subtrahere, asper erat; ubi vero exprobratum eum

(1) Al. acciperent. (2) Legit Nicolai: Ea re quid nobis innuitur.

oportebat sufferre, multa mansuetudine utebatur; erudiens nos quæ quidem ad Deum vindicare, quæ vero ad nos despicere. *Augustinus* (tract. 43.) Et ut homo prius ejus imitetur patientiam, ut perveniat ad potentiam. Sed quamvis maledictus maledicta non redderet, pertinuit tamen ad eum negare. Duo autem sibi fuerant objecta: Samaritanus es, & demonium habes. Non dixit, Non sum Samaritanus: Samaritanus enim interpretatur custos; noverat autem ille se nostrum esse custodem: (1) non enim pertinuit ad eum ut redimeremur, & non pertinet ut servemur. Denique ipse est Samaritanus, qui accessit ad faucium, & misericordiam impendit. *Origenes* (tract. 26. in Joan.) Aliter (2) quoque Dominus magis quam Paulus omnibus omnia fieri voluit, ut omnes nanciscatur; & ideo fe non negavit esse Samaritanum. *Alimo* autem solius Jesu fore vocem. *Ego demonium non habeo* (3) &c. sicut & illud infra 14. *Venit princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam*; quia etiam quæ delictorum reputata sunt minima, demonibus adaptantur. *Augustinus* (tract. eod.) Deinde post tale convicium hoc solum dixit de gloria sua: *Sed honorifico Patrem meum*; quasi dicat: Ne vobis arrogans videar, habeo quem honorificem. *Theophylactus*. Honorificavit autem Patrem, ulciscens eum, & non tolerans homicidas, & mendaces fe Dei veraces filios appellare. *Origenes* (ubi supra.) Solus autem Christus verissime veneratus est Patrem: nullus enim honorans quidquam ex his quæ non honorantur à Deo, honorat Deum. *Gregorius* in hom. (18. in Evang.) Sed quia quisquis Dei zelo utitur, à pravis hominibus deonestatur, in semetiplo nobis Dominus patientiæ præbuit exemplum, qui ait: *Et vos inhonorastis me. Augustinus* (tract. 43.) Quasi dicat: Ego facio quod debeo, vos non facitis quod debetis. *Origenes* (ut supra.) Non autem illis solum hoc dictum est, sed & omnibus injuste agentibus qui injuriam inferunt Christo, qui est justitia; & inferentibus contumeliam sapientiæ, eo quod Christus est sapientia; & similiter de aliis hujusmodi. *Gregorius* (hom. ead.) Sed quid nobis contra injurias faciendum sit, suo exemplo nos admonet, cum subiungit: *Ego autem gloriam meam non quero: est qui querat, & judicet. Chrysostramus* (hom. 54.) Quasi dicat: Ex honore quem ad Patrem habeo, hæc locutus sum vobis, & propter hoc dehonoratis me; sed nul-

(1) Al. pertinuit enim ad eum ut redimeremur, & non pertinet ut servemur? (2) Al. aliter autem quoque. (3) Ita omnes veteres quas vidimus editiones.

EX EDIT. P. NICOL. (a) *Origenes* ut supra.

la est mihi cura hujus contumeliæ: illi enstra noxas debitis propter quem hæc audio. *Origenes* (tract. 26. in Joan.) Querit autem Deus gloriam Christi in quolibet suscipientium illum; quam quidem reperiret in operantibus secundum infinitas virtutis causas. Cum autem non repererit, punit illos in quibus non reperit gloriam Filii sui: unde dicit: *Est qui querat, & judicet. Augustinus*. (tract. 43.) Quem autem vult intelligi nisi Patrem? Quomodo ergo alio loco dicit, supra 5. *Pater non judicat quemquam; sed omne iudicium dedit Filio*? Sed videte, quod iudicium quandoque pro damnatione accipitur, hic autem secundum discretionem positum est; quasi dicat: Est Pater qui gloriam meam à vestra discernat: vos enim secundum hoc sæculum gloriamini, ego non secundum hoc sæculum. Discernit etiam gloriam Filii sui à gloria omnium hominum: non enim quia homo factus est, jam comparandus est nobis, non homines cum peccato, ille sine peccato, & hoc secundum ipsam formam servi: nam illud quis digne loquatur, *In principio erat Verbum*? (a) *Augustinus* (ubi supra.) Vel aliter. Si vere dictum est à Salvatore, infra 17. *Omnia mea, tua sunt*, palam est quoniam & ipsum iudicium Filii, Patris est. *Gregorius* (hom. 18. in Evang.) Cum vero malorum perversitas crescit, non solum frangi prædicatio non debet, sed etiam augeri: unde Dominus postquam demonium habere dictus est, prædicationis suæ beneficia largius impendit, dicens: *Amen amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. Augustinus* (tract. 43.) *Videbit dictum est pro eo quod est experietur. Cum ergo moriturus loqueretur, quid sibi vult quod ait: Qui sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum*? Nisi quia videbat aliam mortem, de qua nos liberare venerat, mortem æternam, mortem damnationis cum diabolo, & angelis ejus: ipsa est vera mors, nam ista migratio est. *Origenes* (tract. 26.) Sic igitur intelligendum est: *Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum*: ac si diceret: Si quis lucem meam custodierit, tenebras non videbit. Quod autem dicit, *In æternum*, communiter est sumendum, ut sit talis intellectus. *Si quis sermonem meum servaverit in æternum, mortem non videbit in æternum*: quia eousque non videt aliquis mortem, quousque Jesu verbum custodit. Cum vero quis torpens in observantia sermonis, & circa sui cus-

10-

todiam negligens factus, eum cessat custodire, subinde mortem videt, non apud alium quam apud seipsum. Sic igitur à Salvatore instructi, Prophetæ querentis, Psalm. 88. „ Quis est, homo qui vivet, & non videbit mortem? “ respondere possumus: Qui custodit verbum Christi. *Chrysostramus* (hom. 54.) *Servaverit autem dicit non solum fide, sed etiam per vitam puram. Simul autem & occulte insinuat quoniam nihil possunt ei facere. Si enim qui sermonem ejus servavit, non morietur in æternum, multo magis & ipse potest non mori.*

(n) *Gregorius* in hom. (eadem.) Sicut hominis necesse est ut meliores etiam per contumelias existant, ita semper reprobi de beneficio peiores sunt: nam accepta prædicatione, iterum Judæi blasphemant: dicitur enim: *Dixerunt ergo Judæi: Nunc cognovimus quia demonium habes. Origenes* (tract. 26.) Hi qui sacris Scripturis credunt, comprehendunt quod præter rectam rationem ab hominibus exercentur, non præter dæmones fiunt. Sic igitur Judæi virtutem dæmonis putabant Jesum dixisse: *Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum.* Hoc autem passi sunt, quia Dei virtutem non perpexerunt: nam hic de morte quadam inimica rationi, qua pereunt delinquentes, hoc fastus est; his vero de communi morte conjectantes esse quod dicitur, incipit dicentem, quasi defuncto Abraham, & Prophetis: unde subditur: *Abraham mortuus est, & Prophetæ, & tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, mortem non gustabit in æternum.* Cum aliqua differentia sit inter mortem gustare & videre, pro eo quod *Mortem non videbit, Mortem non gustabit* proulerunt, velut incauti auditores, confundentes dominicum sermonem. Sicut enim Dominus in quantum panis vivus est, gustabilis est; in eo vero quod est sapientia, est visibilis pulchritudinis: sic etiam adversaria ejus mors & gustabilis est, & visibilis. Cum ergo quis steterit per Jesum in intellectuali loco, mortem non gustabit, si statum servat, secundum illud Math. 16. „ Sunt „ de hic stantibus qui non gustabunt mortem. “ Cum autem aliquis sermonem Christi acceperit, & custodierit, mortem non videbit. *Chrysostramus* (hom. ead.) Rursus autem ex inani gloria (1) ad cognitionem confugiunt: unde sequitur: *Nunquid tu major es Deo, cuius sermonem qui audierunt mortui sunt? Sed non dicunt hoc, quia etiam quam Abraham minorem eum*

astimabant. *Origenes* (tract. 26.) Non enim discernunt, quia non solum Abraham, sed etiam quolibet nato ex muliere, qui natus est ex Virgine major est. Nec verum dicebant Judæi: *Abraham mortuus est*: audivit enim verbum Christi, atque servavit. Et hujusmodi simile dices de Prophetis; de quibus subdunt: *Et Prophetæ mortui sunt*: nam & verbum Filii Dei custodierunt, cum verbum Domini factum fuerit ad Osee, vel Elaiam, vel Hieremiam; quod si quis alius custodivit, ipsi Prophetæ custodierunt. Mendacium ergo dicunt & in hoc, *Scimus quia demonium habes, & in hoc, Abraham mortuus est, & Prophetæ. Gregorius* in hom. (ut supra.) Quia enim æternæ morti inhærent, & eandem mortem, cui inhærent, non videbant, cum solam mortem carnis apicerent, in veritatis sermone caligabant. Subdunt autem: *Quem teipsum facis? Theophylactus*. Quasi dicant: Tu, qui nulla cura dignus es, carpentarii filius de Galilæa, tibi subbris gloriam. *Beda. Quem teipsum facis?* hoc est, cuius meriti, cuiusve dignitatis vis credi? Abraham tamen mortuus erat corpore, anima autem vivebat. Major autem est mors animæ in æternum victuræ, quam corporis quandoque morturi. *Origenes* (ubi supra.) Cæcipientium autem fuit hæc prolatio: quoniam non se fecit Jesus id quod est, sed ex Patre recepit: unde sequitur: *Respondit Jesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Chrysostramus* (hom. 54.) Hoc quantum ad eorum suspensionem dixit, sicut & supra 5. *Testimonium meum non est verum, si testimonium perhibeo de meipso. Beda*. His autem verbis nihil esse ostendit gloriam vitæ præsentis. *Augustinus* (tract. 43. in Joan.) Dixit autem hoc propter illud quod dixerat, *Quem teipsum facis?* Refert enim gloriam suam ad Patrem, de quo est: unde subdit: *Est Pater meus qui glorificat me.* De isto verbo calumniantur Arriani fidei postre, & dicunt: Ecce major est Pater, quia glorificat Filium. Hæretici, non legitis & ipsum Filium dicentem, quod glorificet Patrem suum? *Alcimus*. Glorificavit autem Patrem Filium, cum tempore baptismi, & in monte, & tempore passionis coram turbis vox facta est ad eum, & post passionem eum resuscitavit, & collocavit eum ad dexteram suæ maiestatis, (2) *Chrysostramus* (hom. ead.) Addidit autem: *Quem vos dicitis quia Deus vestep est*: volebat enim ostendere quoniam non solum Patrem eum nesciebant, sed neque Deum, *Theophylactus*. Nam si vere Patrem cognoscetent, Filium ejus venerarentur. Deum

S. Thom. Oper. Tom. IX.

n 2

(1) Al. ad cognitionem. (2) *Nicolaus ponit indicem Chrysostrami ad illa tantum verba*. Volebat enim ostendere.

etiam contemunt, qui homicidium in lege prohibuit, adversus Christum clamantes: unde subdit: *Et non cognovistis eum. Alcinus.* Quasi dicat: Vos carnaliter illum Deum vestrum vocatis; pro temporalibus ei servitis; & non cognovistis eum, sicut intelligendus est; spiritua-liter ei servire nescitis. *Augustinus* (tract. 43.) Quidam heretici dicunt Deum annuntiatum in veteri testamento non esse Patrem Christi, sed nescio quem principem malorum angelorum. Contra ipsos ergo dicit Patrem suum quem illi dicebant Deum suum, & non cognoverunt. Si enim ipsum cognovissent, ejus Filium recepissent. De se autem subdit: *Ego autem novi eum.* Secundum carnem judicantibus potuit & hic arrogans videri; sed arrogantia non ita caveatur ut veritas relinquatur: propter quod subdit: *Et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis mendax.* *Chrysostomus* (hom. ead.) Quasi dicat: Sicut vos dicentes scire eum, mentimini; ita ego si dixero me nescire. Sed maxima demonstratio est, quod ab illo sit missus, hoc quod sequitur, *Sed scio eum. Theophylactus.* (1) Naturaliter ipsius cognitionem obtinens: qualis enim ego sum, talis & Pater, quoniam ego meipsum cognosco, & illum cognosco. Præter autem indicium quod ipsum cognoscat cum subdit: *Et sermonem ejus servo;* sermonem mandata nuncupans. Quidam autem sic intelligunt hoc quod dicitur, *Sermonem ejus servo,* id est rationem substantiæ ejus: eadem enim est ratio substantiæ Patris, & Filii: ideoque Patrem cognosco: nam & pro *quoniam* sumitur, ut sic sensus, Quoniam ejus sermonem (2) servo. *Augustinus* (tract. 43.) Sermonem etiam Patris tamquam Filius loquebatur; & ipse erat Verbum Patris, quod hominibus loquebatur. *Chrysostomus* (hom. ead.) Et quia dixerant: *Numquid tu major es patre nostro Abraham?* nihil de morte exponens, se majorem quam Abraham esse ostendit consequenter cum subdit: *Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum: vidit, & gavisus est,* scilicet propter beneficium quod à me habet, ut à majore. *Theophylactus.* Quasi dicat: Diem meum desiderabilem habuit, & læticia plenum, non quasi alicujus minimi, aut fortuiti. *Augustinus* (tract. 43.) Non timuit, sed exultavit ut videret: credens utique exultavit sperando, ut videret intelligendo diem meum. Incertum autem potest esse utrum dixerit temporalem diem Domini, quo erat venturus in carne, an diem Domini qui nescit ortum, nescit occasum. Sed ego non dubito patrem Abraham totum scisse: ait enim servo suo quem

(1) Nicolai legit: Naturaliter omnimodam ipsius cognitionem &c. (2) Idem superaddit vel rationem. (3) Al. omittitur summa.

mittebat: „Pone manum sub femore meo, & „jura mihi per Deum celi:“ Genes. 24. Ergo quæ fuit illa juratio, nisi quia significabatur de genere Abraham venturum in carne Deum celi? *Gregorius* (hom. 15. in Evang.) Tunc etiam diem Domini Abraham vidit, cum in figura (3) summæ Trinitatis tres Angelos hospicio suscepit. *Chrysostomus* (hom. 54.) Vel diem suum dicit diem crucis, quem Abraham in oblatione arietis, & Isaac præfiguravit; per hoc ostendens quod non invitus ad passionem venit, & ostendens eos esse alienos ab Abraham, si in quibus ille exultavit, hi dolent. *Augustinus* (tract. 43.) Quale autem gaudium fuit cordis videntis Verbum manens, splendorem piis mentibus resurgentem, apud Patrem manentem Deum, & aliquando in carne venturum non de Patris gremio recessurum!

(o) *Gregorius* (hom. 18. in Evang.) Carnales mentes Judæorum audientiam verba Christi, oculos à carne non sublevant, dum in eo solam carnis ætatem pensant: unde dicitur: *Dixerunt ergo Judæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* quasi dicerent: Multa sunt annorum curricula, ex quo Abraham mortuus est, & quomodo vidit diem tuum? Carnaliter enim hoc intellexerunt. *Theophylactus.* Tunc autem triginta trium annorum Christus erat: quare ergo non dixerunt, Quadragesima annos nondum habes, sed *quinquaginta?* Superfacta est hujusmodi questio: simpliciter enim prout eis occurrit dixerunt. Respondent tamen quidam quod per quinquagesimum annum ex reverentia jubilæum nominant, in quo & captivos manumittebant, & emptitiis possessionibus cedebant. *Gregorius* (hom. ead.) Quos benigne Redemptor noster à carnis suæ intuitu submovet, & ad divinitatis contemplationem trahit: unde sequitur: *Dixit ergo eis Jesus: Amen amen dico vobis: antequam Abraham fieret, ego sum.* Ante enim præteriti temporis est, sum vero presentis; & quia præteritum, & futurum tempus divinitas non habet, sed semper esse habet, non ait, Ante Abraham ego fui, sed ante Abraham ego sum, secundum illud Exod. 3., Ego sum qui sum. Ante ergo, vel post Abraham habuit esse, qui & accedere potuit per exhibitionem presentie, & recedere per cursum vitæ. *Augustinus* (tract. 43.) Quia vero creatura est Abraham, non dixit, Antequam Abraham esset, sed *antequam fieret;* neque dixit, Ego factus sum: nam *in principio erat Verbum.* *Gregorius* (hom. eadem.) Sed suscinere ista æternitatis verba mentes infir-

delium non valentes, quem intelligere non poterant, obstruere quærebant: unde sequitur: *Tulerunt ergo lapides Judæi, ut jacerent in eum.* *Augustinus* (tract. 43.) Tanta duritia quo curareret, nisi ad similes, scilicet lapides? (a) Quia vero postquam cuncta quæ ad eum spectabant, docendo perfererat, hi lapides injiciunt, deserit eos quasi correctionem non suscipientes: unde subditur: *Jesus autem abscondit se, & exiit de templo.* Non autem abscondit se in angulo templi, quasi timens, aut in domumculam fugiens, vel post murum, aut columnam divertens; sed calice potestate invisibilem insidiantibus se constituens, per medium illorum exiit. *Jesus autem abscondit se, & exiit de templo.* *Gregorius* (hom. 18. ut supra.) Qui si divinitatis suæ potentiam exercere voluisset, tacito nutu mentis in suis eos (1) acibus ligaret, aut in penam subita mortis obrueret. Sed qui pati venerat, exercere judicium volebat. *Augustinus* (tract. 43.) Magis enim erat commen-

danda (2) sapientia, quam exercenda potentia. *Alcinus.* Ideo etiam fugit, quia nondum venerat hora passionis; & quia ipse non elegerat hoc genus mortis. *Augustinus* (tract. 43.) Ergo (3) tamquam homo à lapidibus fugit; sed vix illis à quorum lapidebus cordibus fugit Deus. *Beda.* (b) Mystice autem quot malas cogitationes quis assumit, quasi tot lapides in Jesum mittit; ac deinde quantum ad se pertinet, si ad deliberationem transit, Jesum extinguit. *Gregorius* (hom. eadem.) Quid autem abscondendo se Dominus significat, si quod eis ipsa veritas absconditur qui ejus verba sequi contemunt? Eam quippe quam non invenit humilem, veritas fugit mentem. Quid autem nobis hoc exemplo loquitur, nisi ut etiam cum resistere possumus, iram superbientium humiliter declinemus? *Augustinus* (tract. 43.) Magis enim erat commen-

(1) Nicolai ex Gregorio reponit istibus. (2) Idem ex Augustino corrigit legendo patientia. (3) Al. tamquam homo lapidibus fuit.

EX EDIT. P. NICOL. (a) *Theophylactus.* Ejus nomine prætermissio, editiones præcedentes ex Augustino hæc notabant uno tenore cum prædictis. (b) Quod ex Beda subjungitur, nec apud Hlum, nec alibi occurrit; sed aliquid analogice huic pertinens ex Origene super Librum Judicium hom. 2. peti potest.

CAPUT IX.

(a) **ET** præteriens Jesus, vidit hominem cæcum à nativitate: & interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur? Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus; sed ut manifestarent opera Dei in illo. Me oportet operari opera ejus qui misit me, donec dies est. Venit nox; quando nemo potest operari. Quandiu sum in mundo, lux sum mundi. Hæc cum dixisset, exiit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus, & dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloe, quod interpretatur missus. Abiit ergo, & lavit, & venit videns.

(b) Itaque vicini, & qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est qui sedebat, & mendicabat? Alii dicebant, Quia hic est; alii autem, Nequamquam, sed similis est ejus. Ille vero dicebat, Quia ego sum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit: Ille homo qui dicitur Jesus, lutum fecit, & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, & lava. Et abiit, & la- vi, & video. Et dixerunt ei, Ubi est ille? Ait, Nescio. Adducunt eum ad pharisæos qui cæcus fuerat. Erat autem sabbatum quando lutum fecit Jesus, & aperuit oculos ejus. Iterum ergo interrogabant eum pharisæi quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & lavi, & video. Dicebant ergo ei pharisæi quidam: Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit, quia Propheta est.

(c) Non crediderunt ergo Judæi de illo quia cæcus fuisset, & vidisset, donec voverunt parentes ejus qui viderat, & interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt? Responderunt eis parentes ejus, & dixerunt: Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est. Quo-